

quanta bona bonis rectoribus superna et divina iustitia rependat. Ut enim reprobis praesentes offensiones, calamitates, captivitates, filiorum orbitates, amicorum strages, frugum sterilitates, pestilentias intolerabiles, breves et infelices dies, diurnas agrotationes, mortes pessimas, et insuper aeterna supplicia retribuit; ita e contra justis et sanctis rectoribus multa in praesenti solatia, divitiarum abundantiam, triumphorum gloriam, pacis tranquillitatem, praecalam sobolis indolem, multos et felices annos ac perpetuum regnum in futuro donat. Nam sicut impiis sive prospera sive adversa cuncta in exitiosos fines accidunt, sic electis Dei omnes adversitates seu felicitatis eventus in bonum concurrunt, testante Apostolo qui ait : *Omnia autem concurrunt in bonum his qui secundum-propositum vocati sunt sancti* (Rom. viii, 28). In adversis quidem pro tempore exercitati, sed in prosperis abundanter a Domino consolati, fastu superhorum despecti, sed caelesti juvamine victoriosi. Quorum meritis et sanctorum precum intercessionibus hostes superati, princeps capti, urbes munitissimae fractae sunt tanquam tela aranearum, maria fuerunt pervia, fortia quaeque facta sunt infirma, et quae infirma existimabantur mox exstiterunt fortia. Aer quoque saepe ventis, nubibus et grandine contra rebelles decertavit, ultioribus aether ignibus atque tonitruis super hostes intonuit, aequora violentissimas exercuerunt tempestates, angelica deservierunt ministeria, sol luna caeteraque sidera cursum stabiliri statuerunt, terra vivos deglutivit ac mortuos, ab inferis eadem evomuit. Omnes enim creaturae eis erant subjectae, quoniam ipsi Creatori corde, verbo et opere subditi manserunt. Quippe quorum erat sanctum studium Deum timere simul et amare, sacra perscrutari eloquia,

* Sequuntur in Sedulii codice poemata xi brevia de virtutibus. Deinde de vitiis poemata x. Cuncta haec, quia neque auctoris neque aetatis notam praeserunt, nunc certe omittenda censuimus. Postremo carmina in basilica Romana Sancti Petri olim protestantia, quae videre est apud Gruterum, inter epigr. Christ., T. II, part. 1. Sed pauca quaedam nec ibi, neque apud me in inscript. Christ., Script. vet. 1. V, videbar mihi reperire, quae ita se habent :

1. In dextro atrio sancti Petri.

Ingrediens quisquis radiantis limina templi,
In varias operum species dum lumina tendis,
Inclusum mirare diem fulgore perenni.
Cuncta micant, si lux tota luminatur in aula.
Ornavit praesul venerandas Symmachus aedes,
Priscaque cesserunt magno virtutis honore.

noscentes gloriam regum esse investigare sermonem et Dei sapientiam, sicut scriptum est : *Posside sapientiam, posside prudentiam principum sapientiae; arripe illam et exaltabit te, glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus; dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclita proteget te* (Prov. iv, 5-9).

Has igitur artes Omnipotenti beneplacitas studiose didicerunt, juste iudicare, humiles ac benevolos esse erga bonos, superbos vero et intractos in malos; pauperes alere, ecclesias Dei adjuvare, nec spem in transitorio et caduco regno ponere, sed in caelesti et permanentis semper regni beatitudine votum ac desiderium collocare. Quorum exempla et insignia gesta, atque felicem transitoriae vitae cursum, insuper aeternae retributionis gloriam vos semper amare, cogitare, atque imitari, domine rex, summopere decet. Sic enim Dominus omnipotens erit custos et defensor vester contra omnes adversarios vestros, quos magnifica potentia sua conteret pedibus vestris, vel bellico seu pacis jure subjiciet, et corona gratiae suae vos in omnibus adornabit, dies vestros cum felicitate et gloria in hoc saeculo extendens, atque justorum consortio regum qui Deo placuerunt in perpetua felicitate constituens. Et erunt filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae (Psal. cxxvii, 3). Sedebunt post vos in solio regni vestri. Dabit eis longevam in hoc mundo aetatem, scilicet ac felicitatem, si in viis Domini ambulaverint atque mandata ipsius custodierint; insuper vero regnum caelorum, potestate et gratia Salvatoris et Domini nostri Jesu Christi, cui est perpes gloria et potestas cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Explicit Sedulius de Rectoribus Christianis *.

2. In arca super corpus sancti Petri.

RUFINUS IUVENTIUS GALLUS VIR ILLUSTRIS
EXPRÆF. URBS

PRO BENEFICIIS DOMINI APOSTOLICI VOTUM SOLVIT.

3. In fronte foras in ecclesia Sancti Petri, ubi quatuor animalia circa Christum sunt picta.

MARINIANUS VIR ILLUSTRIS EXPRÆF. ET CONS. ORD.

CUM ANASTASIA INL. FEMINA

DEBITA VOTA BEATISSIMO PETRO APOSTOLO PERSOLVIT

QUAE FRONCIDUS PAPÆ LEONIS INVOCATA SUNT
ATQUE PERFECTA.

(*) Hic vides epigrammatis aetatem.

SEDULII SCOTI

EXPLANATIONES IN PRÆFATIONES SANCTI HIERONYMI AD EVANGELIA.

(Mal., ibid.)

1. *Beatissimo papa Damaso Hieronymus. Novum D* Evangeliorum volumen Romano sermone variis et inter se discordantibus exemplaribus perspexisset

fuisse conscriptum, sanctum Hieronymum pia jussione ad hoc compulit, quatenus per collationem ^a Græcorum, sed veterum codicum correctum Evangelium Latino sermone conscriberet. Itaque tanti præsulis votis beatus Hieronymus assensit. *Novum opus*, et reliqua. Novum opus se facere dicit, Evangelium scilicet per authentica Græcorum exemplaria correctum, ac Romano sermone conscriptum, quod nemo alius ante ipsum Romanus fecerit, et ideo novum opus appellatur. Satis autem honeste ac veraciter adversus æmulos se excusat, cum non præsumptiosa temeritate ^b se hoc fecisse, sed beatissimi papæ jussione coactum se ad hoc opus accessisse asseveret. *Cogis*, pro eo quod est coegisti, per chronismon positum esse intellige, quo schemate diversa tempora pro aliis temporibus ponuntur. *Ex veteri*. Ex eo quod est opus, per syllesin, opere assumendum est, ut plena constructio fiat: novum opus me cogis facere ex veteri opere. Vetus autem opus dicit authenticum quodlibet Evangelium Græco sermone conscriptum, ex quo novum opus suum, correctum videlicet Evangelium et Latine conscriptum, se facere coactum testatur. Unde recte subditur: *ut post exemplaria Scripturarum t. o. d. q. a. s.* Exemplaria ^c dicit non solum Græcos, sed etiam Romanos Evangeliorum codices; neque solum authenticos atque veros, sed etiam novos atque vitiatos libros, et maxime in Latino sermone conscriptos, qui apud varias nationes utriusque linguæ per totum terrarum orbem dispersi sunt. Inter exemplar autem et codicem hoc interest, quod codex sit jam scriptum quodlibet volumen, etiamsi ex ipso codice adhuc nihil scribatur; cum vero ex ipso alter codex scribatur, tunc exemplar esse incipit. Multi quoque codices, id est decem vel centum seu plures, unum exemplar appellari possunt, si sensu verbisque nihil discrepent. Codex vero non nisi unum volumen nominatur.

2. *Sedeam*. Cum jacendo vel stando vel recumbendo sanctus homo vera a falsis discernere possit, in hoc quod dicit *sedeam*, dignitas sancti viri judicantis ostenditur. Cur autem variorum exemplarium arbiter sedere jubetur, causam subjungit: *et quia inter se variant q. s. i. q. c. g. c. v. d.* Multa namque discrepantia in Romanis exemplaribus erat, quando pene tot exemplaria quot codices fuerant; quando vix ullus codex alteri codici collatus, in sensu et in verbis concordabat. Cujus erroris causam ipse in sequentibus ostendit. Idcirco necesse erat diligenti indagatione discutere, quæ sint illa Latina exemplaria quæ cum Græca concordent veritate; ex cujus linguæ fontibus pene tota divina Scriptura in Latinum sermonem translata est. Cum enim varii rivuli turbulenti esse sentiuntur, fons purus est requirendus, atque ex authenticis exemplaribus melleus

A veritatis sapor gratissime percipiendus. *Arbiter*, comprobator. Hoc distat inter judicem et arbitrum, quod judicis officium est damnare vel absolvere, arbitri vero ministerium est aliquid eligere vel refutare. *Variant*, discordant, discrepant. *Decernam*, dijudicem, comprobem. *Pius labor*, sed *periculosa p. i. d. c. i. a. o. i.* Opus pietatis est Evangelica verba cunctis erroribus eradictis expurgare; sed quantum ad toxicam æmulum invidiam imperitorumque judicium attinet, in hoc periculosa præsumptio esse videtur, quod de aliorum scriptis et erroribus ipse judicet; cujus novum opus, quamvis Græcæ veritati consentaneum, ab omnibus legentibus erit judicandum. Non quod revera periculosa præsumptio in hoc pio labore esset, cum nullus reprehensor veritatis sectatori formidandus sit, nisi quantum ad invidorum cæcum judicium pertinet, quibus talis labor quasi periculosa præsumptio esse videtur. Et bene suum laborem præsumptionem nominat, quod nullus ante eum Latinum Evangelium per recta Græcorum exemplaria sic correxerit.

3. *Senis mutare linguam*. Subintelligitur ex præcedentibus, periculosa præsumptio est. Senis linguam mutare, est cujuslibet catholici senis loquelam, longo usu in vitiiis tritam et usitatam, informare ac meliorare. Per linguam locutio vel loquela intelligitur. In quod autem ipsa lingua mutari debeat, subjungit: *et canescentem mundum ad i. r. p.* Et est sensus: non parvæ difficultatis est, sed periculosæ præsumptionis esse videtur, ut canescens mundus, id est homines in mundo canescentes, cuncto pristino errore deterso, novum et per me correctum Evangelium, ad similitudinem parvulorum discere incipiant; quatenus senilis lingua more puerili ad recte loquendum instruat; cum senilis ætas præ omnibus tardior sit ad descendum; majorisque difficultatis sit, hos a pristino usu ad veritatem revocare, quam alios cujuslibet ætatis instruere. *Quis enim doctus*, et reliqua usque *sacrilegum*. Supra dixit quod propter hunc novum susceptum laborem, ab omnibus esset judicandus: nunc enumerat qui sint illi omnes a quibus ipse judicetur, videlicet *doctus quilibet sive indoctus*. Doctum dicit quemlibet in Romano Evangelio, quamvis vitioso, verbis ac sensibus instructum; indoctum, verbis quidem evangelicis imbutum, sed mysticis et abditis sensibus doctrinæ evangelicæ minus eruditum. Qui utrique, cum in manus correctum ab ipso evangelicis codicem assumpserint, et a prima saliva, id est suo Evangelio, quod prolixo jam tempore usitatum recitant, hoc novum Evangelium distare conspexerint, statim voce judiciaria proclamabunt, talis novi Evangelii auctorem falsarium esse et sacrilegum. *Saliva* ^d, priori sensu *Falsarium*, erraticum. ^e *Sacrilegum*, furem, violatorem

^a Glossa Teutonica interlinearis, *cesamene præhti*.

^b Gl., *fravali*.

^c Gl., *pilid pwoch*.

^d Gl., *quasi salivam imbiberant, kestun:en. Imbibit, kestant*.

^e Gl., *errare, lügenare (id est lügen)*.

sanctarum sententiarum. Unde autem a temerariis ^A a iudicibus arguendus sit, ostendit subjungens : *quidquid audeam in veteribus libris a. m. c. Veteres libros, antiquos ac vitiosos Romanorum codices nominat, in quibus necesse erat quæ deerant addere; et pro vitiosis, congrua et recta ponere; et quæ superflue sunt addita, corrigere, scilicet penitus resecare atque auferre: cum, sicut ipse in sequentibus refert, plura propriaque capitula aliorum evangelistarum in aliis sint addita evangelistis.*

4. Huc usque pravas adversum se invidorum objectiones breviter intinnavit. Nunc eos arguta disputatione in sequentibus devincit, et seipsum probabilitibus et idoneis causis defendit simul et expurgat. *Adversus quam invidiam d. c. me. c. Invidiam, alienæ felicitatis odium dicimus. Sed hic invidiam, falsam de se suspicionem ^b, qua falsarius et sacrilegus a temerariis iudicibus ipse æsimetur, designat. Sed quæ sit ipsa duplex causa, qua se adversus aliorum invidiam dicit consolatum esse, subjungit: quod et tu, qui summus sacerdos es f. i. Summum sacerdotem, id est summum pontificem, beatum Damasum nominat. Sacerdos autem dicitur quasi sacrum dans. Cujus plæ jussioni consentire laudabile erat; non obedire autem, nota superbiæ fuisset. Altera quoque causa, scilicet mendosa codicum varietas subditur: et verum non esse quod variat, e. m. t. c. Solidissimum argumentum ^c est adversus maledicos ^d adversarios, quod et ipsi atque ulla contradictione ore consentaneo comprobant, verum scilicet non esse omne quod variat. Sed hæc sententia diligenter investiganda est. Nunquid enim omnia quæ varia sunt, vera non sunt? Quid enim magis varium sit atque discrepans quam lux et tenebræ, vita et mors, dulcia et amara, alba et nigra, formosa et deformia, et cætera pene innumerabilia? Nunquid tamen hæc omnia vera non erunt, quia varia sunt? Quod valde absurdum est dicere vel credere. Sed ita intelligendum est, quod lux vera non erit, si quidquam tenebrarum in se mixtum habuerit. Nec vera vita, neque vera dulcedo aut albedo vel formositas appellanda est, cui aliqua mors aut amaritudo vel nigredo, aut aliqua deformitas immixta fuerit. Sic etiam quod ait, verum non esse quod variat, sentiendum est, quod liquidum et purum per se verum non erit omne quod aliquo mendacio aut intermixta falsitatis nebula variatum fuerit. Ideoque Romana Evangelia vera non erant, in quantum varia falsitate corrupta fuerant.*

5. Quod statim approbat cum subinfert: *si enim Latinis exemplaribus, et reliqua usque quot codices. Unum prorsus exemplar quatuor Evangeliorum apud Latinos esse oportebat, ut licet innumeros codices haberent, tamen ipsi inter se codices nihil in verbis et in sensu discreparent; et sic tot codices unum*

^a Gl., *fravalen.*

^b Gl., *Vuidarsihlt, zurtriuuida.*

^c Gl., *chleini list.*

^d Gl., *skeltara. Infra: maledicorum, skeltarro.*

exemplar fierent. Sed quia tot erant exemplaria pene quot codices, id est quando inter se fere omnes codices sensu et verbis variabant; et verum non erat omne quod mendosa falsitate varium fuerat; liquido concluditur quod Latinis tunc exemplaribus fides adhibenda non erat. In hac itaque sententia ipsos erraticos convincit, ac si evidenter diceret: Si Latinis exemplaribus fides est adhibenda, non multa et varia exemplaria, sed unum absque varietate exemplar habere Latini deberent. At vero Latini non unum ac verum, sed varia falsaque exemplaria habent; ideo Latinis exemplaribus fides non est adhibenda. Nec mirum, centum vel mille aut etiam plures codices, si inter se nihil verbo sensuque discrepent, unum exemplar appellari, cum etiam quatuor Evangelia unum Evangelium appellantur, licet et ipsum Evangelium ex quatuor voluminibus constet. Nec non et multos Veteris et Novi Testamenti codices unum volumen vel exemplar nominare solemus.

6. Quibus autem exemplaribus seu codicibus fides sit accommodanda, insinuat subdens: *sin autem veritas est querenda de pluribus, et reliqua usque corrigimus. Græcam originem esse dicit authentica Græcorum exemplaria, ex quibus veluti liquidis purisve fontibus divina Scriptura in Romano sermone manasse cognoscitur. In quibus fontibus memram et simplicem veritatem querendam, et corrigenda admonet quæ vel a vitiosis interpretibus sunt male edita, vel a præsumptoribus imperitis emendata perversius, aut a librariis dormitantibus ^e addita vel mutata sunt. A vitiosis interpretibus, id est seu Græca seu Latina sive utraque lingua minus eruditus; quod ipse in sequentibus dicit, in Marco plura Luca et Matthæi; rursusque in Matthæo plura Joannis et Marci; et in cæteris, reliquorum, quæ in aliis propria sunt interserendo, posuerunt. Aut a librariis dormitantibus, id est pervigiles mentis oculos non habentibus, cæca ignorantia detentis. Aut addita sunt aut mutata. Vitiosi scriptores sæpe non solum ex vitiosis exemplaribus eadem vitia scriptitant, sed etiam, sua propria incuria, quædam superflua addunt, quædamque vitiosa pro rectis immutant. Nonnunquam etiam rectum ordinem vel verborum vel sensuum, sive utrorumque, transmutando pervertunt. Et quod gravius, nonnulla quæ valde necessaria sunt, frequenter omittunt. Quibus quatuor vitiis, id est adiectione, detractio, immutatione, transmutatione, cuncta erroris silva nascitur.*

7. Sed ut reprehensibiles erraticos ^f notavit, ita et eos quos quantum ad hoc institutum ^g opus pertinet, prætermittendos esse existimat, competenter enumerat, cum subjungit: *neque vero ego de veteri disputo, et reliqua usque pervenit. Nota historia est,*

^e Gl., *ungevuren.*

^f Gl., *fersluoc.*

^g Gl., *kemeintax.*

quod Ptolemæus Philadelphus rex Ægypti petivit ab A
Eteazaro pontifice dari sibi divinas Scripturas. Ita-
que LXX seniores, qui in sacris erant eloquiis edocti,
Vetus Testamentum maxima cum industria a ex
Hebræo in Græcum transtulerunt sermonem, quo-
rum editionem multi orthodoxi Patres sequentes,
in Latinam linguam tertio jam gradu transtulere.
Pulchre autem ad nomen Veteris Testamenti allu-
dit, cum ipsum nonnisi a grandævus et senioribus
refert fuisse translatum; ut videlicet Vetus Testa-
mentum veteres et seniores conscriberent. Et quia
multa etiam utilia a LXX interpretibus, quasi qua-
dam incuriosa oblivione prætermissa sunt, quod
apostolica auctoritas approbat, apte illos seniores
nominat, quæ ætas obliviosa esse a physicis perhi-
betur. Quod autem LXX interpretum editionem
tertio gradu ad Romanos pervenisse asseverat, in
hoc latenter ostendit, propter varios ac vitiosos in-
terpretes, multa vitia in Latinis codicibus fuisse
conscripta, quando non ex Hebræicæ veritatis liquido
fonte, sed per varios turbulentos rivulos tertio tan-
dem gradu sacra veteris Instrumenti Scriptura in
Romanum manavit eloquium. In hoc itaque loco
et in subsequentibus incuriam suggillat interpre-
tum.

8. Non quero quid Aquila, Symmachus et Theo-
dotion, et reliqua usque incedat. Ecclesiastica refert
historia quod hi tres interpretes Ebionitæ hæretici
fuerunt, quæ hæresis asserit Christum, de Joseph
et Maria natum, hominem purum fuisse, et legem
ritu Judaico esse servandam. Symmachus Græcus
fuit temporibus Severi imp. Sed Aquila Ponticus sub
Commodo, Theodotion Ephesus sub Adriano, ambo
tamen Judæi proselyti in eadem historia fuisse legun-
tur, ideoque ex Hebræicis voluminibus quasi Hebræi
in Græcum sermonem, quem proselyti didicerant,
interpretandi peritiam habuerunt. Porro Theodotio-
nem inter novos et veteres idcirco medium incedere
dicit, quod aliquando LXX seniorum, nonnunquam
vero Aquilæ et Symmachi editioni consentaneum in-
venitur. In quo tacite insinuat Hieronymus quod
ipsi Theodotioni, quasi subtilis ingenii viro, non
per omnia LXX interpretum, neque Aquilæ et Sym-
machi editio probabilis fuerit visa; sed nunc istos
nunc illos assequens, nunc quædam peculiaria ex
Hebræica veritate assumens, elegantiora quæque
ut sibi visum fuerat elidit. Sit illa vera interpreta-
tio q. a. p. Non ego, inquit, nunc, discussio an sit
etiam illa vera interpretatio, qua ego ipse ex He-
bræica veritate Vetus Testamentum in Latinum
transtuli sermonem, cum evidentissime ipsam veram
esse constet, quam apostolica necum simul auctoritas
comprobat. Multa namque testimonia ex Veteri In-
strumento in apostolicis dictis posita reperiuntur,
quæ non in LXX interpretum editione, sed in He-
bræica veritate, ex qua Hieronymus transtulit, in-

veniri possunt. Sicuti est illud « Ex Ægypto vocavi
filium meum, » et alia plurima.

9. Satis autem honeste ac reverende de sua tan-
quam de alterius interpretatione loquitur cum dicit :
sit illu vera interpretatio, quam apostoli probaverunt;
ne videlicet arroganter de seipso loqui videretur.
Non igitur, inquit, de Veteri Testamento, nec de
variis ejusdem interpretationibus nunc disputando
judico; de Novo nunc loquor Testamento, quod
Græcum esse non dubium est, et reliqua usque
edidit. Novum Testamentum proprie vocatur per-
petuæ hæreditatis cœlestisque beatitudinis firma Dei
promissio, omnibus per fidem in gratia baptismatis
justificatis. Testamentum instrumentum dicitur,
quod Græcum esse non dubium est, quia nimi-
rum omnes codices Novi Instrumenti primum Græco
sermone sunt editi, excepto apostolo Matthæo; non
quod ipsius quoque Evangelium Græco sermone
non esset conscriptum, sed quia primus Hebræicis
litteris est editum, ac dehinc in Græcum sermonem
fuit translatum. *Hoc certe cum in nostro sermone*
discordat, et in diversos rivulorum tramites ducit,
uno de fonte quærendum est. In Romano sermone
varium et inter se dissonum fuisse Evangelium
sæpe commemorat, quod non limpidi puroque fonti,
sed propter discrepantes ac varios codices diversis
ac turbulentis rivulorum tractibus allegorice com-
parat; ideoque ex Græci sermonis fonte purissimo
dulcem veritatis haustum quærendum esse dicit, id
est veritatem ex veris Græcorum exemplaribus quæ-
rendam; falsos vero codices penitus refutandos as-
serit. Unde apte subditur: *prætermitto eos codices,*
et reliqua usque *quæ addita sunt.* Hi duo, Lucianus
et Hesychius, emendarios b imo falsarios de Veteri
et Novo Testamento codices ediderunt, quibus LXX
Interpretum editionem præsumptiosa temeritate
absque Hebræicæ veritatis consideratione c emendare
conati sunt; nec non ad erroris sui cumulum, in
Novo Testamento quædam superflua et inepta super-
addiderunt. Quorum merito codices prætermittendi
sunt, in quibus ridiculosa emendatio falsaque addi-
tio perspicue cernitur. Potest et aliter intelligi,
quod præfati codices nec revera a Luciano et Hesy-
chio facti sunt, sed sub eorum nomine falso titulo a
quibusdam perversis sunt nuncupati. Non enim di-
cit ipsos codices a Luciano et Hesychio factos, sed
nuncupatos esse confirmat; sicut quidam pseudo-
evangelistæ sub nomine apostolorum falsa sua Evan-
gelia prætitulaverunt.

10. *Igitur hæc præfatiuncula, et reliqua*
usque sed veterum. Hoc est quatuor tantum Evange-
lia per authentica Græcorum exemplaria emendata
esse proposuimus, omnia de Veteri Testamento dis-
putatione, deque variis interpretibus sive veridicis
sive erraticis. Signanter autem ordinem ipsorum
describit Evangeliorum cum dicit: *quorum ordo ista*

a Gl., keuerido, khleini, klerti, uistuome.

b Gl., puozz'la puoch.

c Gl., keuerido.

est, *Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes*, propter discretionem ostendendam ad falsa Evangelia, quæ a quibusdam pseudoevangelistis sub quorundam sive omnium apostolorum nomine prænotata sunt. Μετωτυπηκῆς autem loquitur, ipsos scriptores pro scriptis Evangelii nominans. Proprie enim diceretur, quorum ordo iste est κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην. Calamo. Calamo imperare a scribere est, sed maluit tropice loqui. Hunc autem ordinem quatuor Evangelia sumpserunt a differenti tempore conscribendi. Nam primo Matthæus, secundo Marcus, dehinc Lucas, postremo Joannes Evangelium scripsit. Igitur quatuor tantum Evangelia se emendare proniuit. Sed qualis sit ipsius emendationis modus, verum scilicet in verbis et in sensu, an in solis verbis, an potius in solo sensu perturbato, ipsa correctio fiat, breviter explanat subdens: *quæ ne multum a lectionis Latine*, et reliqua usque *ut fuerant*. Facilis sensus est ad intelligendum; nam se asserit ea tantum corrigere quæ sensum videbantur immutare, ut non tam ^b de verborum foliis, quam de sensuum fructuosis thesauris procuraret. Hoc autem fecit, ne si verba et sensum per omnia quæ discrepabant loca corrigeret, nimia sui operis novitate cunctos offendens, ab utilitate tam magnifici laboris excluderet.

11. Solent autem sancti Patres propter charitatem non solum ab aliis postulata implere, verum etiam quædam utilissima et necessaria addere. Qua virtute beatus Hieronymus præditus, non solum Evangelia, sicuti iussum ei fuerat, corrigit; sed etiam quasdam insuper novas ac valde necessarias evangelici voluminis regulas descripsit; de quibus consequenter edisserit, cum subdit: *canones quoque*, et reliqua usque *expressimus*. Canones ^c Græcè, Latine regulæ dicuntur; quorum nomine non solum evangelicas, sed generaliter omnes quaslibet normales regulas appellare solemus. Ipsos itaque Evangeliorum canones, non sua propria industria ^d, sed ab aliis illustribus et sapientibus viris inventos, in Latinum se asserit transtulisse sermonem. Tres autem Cæsareas legimus, unam Cæsaream Cappadociæ, quæ est metropolis Syriæ, et duas in terra promissionis, id est Cæsaream Philippi ad radices montis Libani, et Cæsaream Palæstinæ quæ est in littore maris Magni sita, quæ quondam Turris Stratonis dicta est, ubi nepos Herodis ab angelo percussus est, et Cornelius centurio baptizatus, cujus Cæsareæ Eusebius chronicorum scriptor, historiarum expositor, notissimus episcopus floruit.

12. Ob quas vero causas X canones Evangeliorum notati sint atque ordinati, continuo explanat: *quod si quis de curiosis* ^e, et reliqua usque *cognoscat*. Triplicem, inquit, ob causam canones expressimus, id est interpretati sumus, quatenus quilibet studio-

A sus per eosdem distinctos canones, singula quæque in Evangeliiis capitula, utrum eadem, vel vicina, vel sola sint, cognoscere possit. Eadem autem capitula sunt quæ in verbis et in sensu nullum inter se distamen habent. Vicina vero nominantur, quæ vel in verbis vel in sensu, seu in utroque, ut quendam similitudinem habere noscuntur, ita et ex parte nonnullam dissimilitudinem habent. Sola vocantur, propria quæque apud singulos evangelistas capitula. Sed sola in decimo canone, eadem vero vel vicina in aliis novem canonibus sparsim posita reperiuntur. Cum igitur aperto codice, quodlibet in Evangelio capitulum perspexeris, canone quolibet ex novem canonibus reperto, procul dubio cognosces qui et quot evangelistæ ipsum capitulum ediderint; atque eodem, uno seu pluribus concordantibus evangelistis, perspecto ac recitato capitulo, utrum idem an vicinum sit ipsum apud duos, aut tres, aut quatuor evangelistas capitulum statim prænotabis. Sin vero decimum canonem superscriptum esse videris, proprium ejusdem evangelistæ quem recitas, cuncta erroris nebula subtracta, capitulum esse non dubitabis.

13. Quem detestandum errorem competenter describit cum ait: *magnus siquidem*, et reliqua usque *inveniuntur*. In Latinis codicibus duos præcipue erroris modos crevisse dicit, adjectionem videlicet et immutationem. Adjectionem in illis capitulis quæ in quibusdam evangelistis plus posita, in aliis qui minus dixerunt sunt addita. Immutationem vero quoties quilibet temerarius ad similitudinem illius Evangelii, quod primum ipse legerat, cætera Evangelia emendaverit, alia scilicet verba pro aliis, licet in eodem sensu, ponendo. Unde accidit ut omnia quæ variis in locis vicina vel sola reperiuntur, in aliis evangelistis immutata vel addita ponerentur. Nam vicina immutata; sola vero, quæ etiam propria dicuntur, sunt addita. Eadem autem, quia nulla secundum erraticorum æstimationem ratio exigebat, nec mutata nec addita fuerunt.

14. Quæritur cur etiam alios duos erroris modos, quibus Latinum Evangelium vitiatum fuerat, scilicet detractionem et transmutationem, in hoc loco non commemorat. Ad quod respondendum, quod errorem eorum hic specialiter redarguit, qui pleræque addendo sua industria, nonnulla vero immutando, quatuor Evangelia emendanda esse censuerunt. Cæterum ^f quæ recta et plenaria sunt, vel minuere vel transmutare, vitiosa negligentia vitiosorum interpretum, vel librariorum dormitantium, sicut etiam supra dictum est, contingit. Potest autem nomine immutationis, etiam transmutatio, adjectio et detraectio intelligi. Cum enim quodlibet capitulum pro alio capitulo ponebatur, aut majus pro minori, in quo quædam adjectio fiebat; aut minus pro majori, in

^a Ergo Sedulius legebat in textu Hieronymi *calamo imperavimus*, non *temperavimus*.

^b Gl., *nols so filo*.

^c Gl., *kerihtida*.

^d Gl., *klerti*.

^e Gl., *foraklinen, firuuzgernen*.

^f Gl., *undarstabo*.

quo detractio erat; aut æquale pro æquali capitulo immutabatur. Notandum autem quod μετωνυμικῶς ipsos evangelistas pro Evangelii nominavit. Quali autem remedio, vel quibus regularibus normis præfatis erroribus succurratur, subjungit: *cum itaque canones legeris, et reliqua usque restitues*. Quomodo per distinctos canones cognoscantur, quæ sunt in Evangelii eadem vel vicina vel sola, supra expositum est. Nunc notandum est, quod similia nominando, eadem ac vicina capitula designat. Qui enim plus simile dici potest, quam quod idem aut vicinum est?

15. Ostenso in superioribus canonum numero, modo ipsos canones propriis definitionibus describit dicens: *in canone primo*, et reliqua usque *ediderunt*. In primis sciendum est, horum canonum quatuor esse modos; primus modus est, in quo quatuor evangelistæ concordant, qui primum solummodo canonem continet. In quo primo canone quatuor species esse videntur: aut enim unus evangelista semel in uno aliquo capitulo aliquam causam ex toto vel ex parte dicit, aliique tres diversis capitulis multipliciter narrant. Aut duo semel, et duo multipliciter. Aut omnes æqualiter, hoc est semel omnes, quando quatuor evangelistæ non nisi singulis capitulis eundem sensum exprimunt. Secundus canonum modus est, in quo tres evangelistæ consonant. Sed ipse modus tres canones complectitur; in quibus tribus canonibus tres formulæ reperiuntur. Nam aut unus semel, et duo multipliciter; aut duo semel, et unus multipliciter; aut omnes tres æqualiter in ipsis consonant canonibus. Tertius modus est, in quo duo evangelistæ concinunt, quo tertio modo quinque canones concluduntur, in quibus quinque canonibus biformis varietas elucescit. Aut enim alter semel, et alter multipliciter; aut ambo æqualiter in his quinque canonibus ipsa capitula contextunt. Quartus modus est, in quo nulla concordantia, nullaque inter evangelistas invicem dissonantia habetur. Ubi enim nulla inter plures collatio est, nec concordantia nec dissonantia fieri potest. Iste autem quartus modus decimum solummodo canonem continet.

16. De ordine horum quatuor modorum quæstio oritur, cur iste quartus modus, qui ad decimum canonem pertinet, non primum locum ante cæteros modos obtinet, cum in decimo canone singuli evangelistæ sola vel propria narrent; vel cur non est secundus modus, ubi duo; et tertius, in quo tres; et quartus, ubi quatuor evangelistæ concordant, cum hic ordo melior sit, qui a singulis ad binos ac ternos quatuorque consurgit? Sed respondendum quod non ab ordinabili numero, sed ab excellentia numerosioris concordantiæ isti quatuor modi ordinati sunt. Nam ubi maxima inter quatuor evangelistas concordantia est, primus modus esse debet;

secundus, ubi inter tres; tertius, ubi inter duos evangelistas consonantia habetur. In quarto limite ille modus collocandus est, in quo nulla concordantia, sed absoluta singularitas evidentissime cernitur. Notandum quoque quod hic numerus x canonum in quatuor Evangelii, attestatur doctrinam evangelicam decalogo legis esse concordissimam. Cæterum de numero et ordine eorundem canonum, in *Plenario* ^a, de quo et hæc excerpta sunt, reperies. Illud quoque notandum quod præfati canones non omnes in singulis evangelistis positi reperiuntur. Nam in Matthæo octo positos esse videbis, excepto octavo et nono canone. In Marco sex, prætermissis tertio, quinto, septimo ac nono canone. In Luca septem, exceptis quarto septimoque canone. In Joanne sex, præter secundum, quintum, sextum et octavum canonem positos reperies, sicut etiam superior canonum descriptio manifestat.

17. Nunc ad ipsorum argumentationem ^b canonum stylus sermonis vertendus est, in quo prorsus argumentum fructus et utilitas ejusque canonis subtili consideratione discutitur. Singulis vero Evangelii, ab uno incipiens usque ad finem librorum, dispar numerus increscit. Per singulos Evangeliorum codices bipertitus numerus, capitulorum videlicet et canonum, qui est ad invicem dissimilis, singulis capitulis appositus, id est superscriptus habetur; qui uterque numerus, ab uno, primo scilicet capitulo atque canone, in singulis Evangelii incipiens, usque ad finem cujusque Evangelii per ordinem conscendit. Sed non similiter uterque numerus capitulorum et canonum in Evangelii principium sumit. Nam capitulorum numerus in fronte cujuslibet Evangelii ab uno incipit, ac dehinc per ordinem usque ad finem ipsius Evangelii percurrit. At vero canonum numerus in nullius fronte Evangelii ab uno exordium sumit, cum primum capitulum secundum Matthæum et Joannem, tertii; secundum Marcum, secundi; secundum Lucam, decimi canonis sit. Sed ab eo loco specialiter incipit, ubicunque in quolibet Evangelio primus canon primum superscribitur; secundo quoque canone ibi incipiente, ubi in Evangelio etiam ipse primo apponitur. Quod et de cæteris canonibus similiter intelligendum est, id est ut tertius et quartus et reliqui omnes canones ibi quisque primos incipiat, ubi in quolibet Evangelio primus superscribitur. (Quod tamen primum capitulum secundum Marcum non in exordio ejusdem canonis, sed quasi in medio ipso canone invenies, id est ubi Matthæus ciii et Lucas lxx capitulum e regione habent notatum. Prima autem capitula Matthæi et Joannis in exordio tertii canonis habes; et primum capitulum Lucæ in principio decimi canonis invenies ^c.)

18. Igitur, ut dictum est, capitulorum numerus in fronte cujuslibet Evangelii ab uno inchoat. Canonum vero calculus, licet non in principio cujuscunque

operis edere potuisse. (*Vide supra.*)

^b Glossa Latina, *demonstrationem, notitiam.*

^c Hæc erant in margine codicis.

^a Notemus Sedulii *opus plenarium*, quod non aliud esse puto quam ejus Collectanea in Matthæum. Nos vero lætamur saltem excerpta ejus inediti adhuc

Evangelii, tamen ab uno similiter, hoc est primo canone, in quolibet Evangelio exordium habet, secundo et tertio reliquisque canonibus deinceps sequentibus ^a. Itaque canones secundum Matthæum ab octavo (secundum Marcum secundo, juxta Lucam septimo, secundum Joannem decimo capitulo) ab uno, hoc est primo exordiuntur. Quod vero ait utrumque numerum disparem esse, quomodo hoc verum est, cum tertium in Joanne capitulum, hoc est, *erat autem lux vera quæ illuminat*, et reliqua, tertium canonem habeat subscriptum, in quo nulla disparitas sed numeri æqualitas habetur? Sed disparem numerum dissimili colore designatum appellat. Unde per se ipsum explanans, continuo subjungit: *hic nigro colore præscriptus sub se habet a. ex. m. n. d.* Nam capitulorum numerus ex nigro, canonum vero rubicundo ex minio colore perscribitur. Et quia capitula ante canones inventa, nigro colore sicut ab initio ceperunt, describuntur, recte canones per capitula inventi, rubicundo colore ob causam discernendæ ambiguitatis adnotantur. Sed licet uterque numerus, id est capitulorum et canonum, ab uno incipiat, non tamen in eundem numeri articulum terminatur. Nam capitulorum numerus diverso limite in singulis Evangeliiis clauditur. Canonum vero calculus in decimum semper numerum desinit. Unde recte subditur: *qui ad decem usque procedens indicat p. n. in quo sit c. r.* Numerus canonum juxta unumquemque evangelistam ab uno, id est primo, canone incipiens, in decimo canone terminatur. Siquidem in singulis Evangeliiis, licet quidam mediales canones non reperiantur, primus tamen ac decimus canon semper apud omnes evangelistas communiter invenitur.

19. Itaque ne ipsa capitula, quodam confuso errore, in alio nisi in suis canonibus computentur, subtili indagine præcavet cum subnectit: *cum igitur aperto codice, et reliqua usque doceberis.* Rerum ordinem attentius inspicere: nam primo nos admonet evangelium volumen aperire: secundo, quodlibet capitulum ex subsequenti numero per minium subscriptum, cujus canonis sit, dignoscere. Sed quoniam neque in hoc solummodo perfecta ipsius rei cognitio percipitur, nisi etiam illud sciatur, in quibus capitulis vel unus, vel duo, vel tres evangelistæ, in eodem vel vicino sensu alii evangelistæ concordent, nos ad distinctam seriem canonum recurrere insinuat, ita subnectens: *et recurrens ad principia, in quibus canonum: est distincta congeries, et reliqua usque adnotabis.* His etenim verbis ad distinctos canonum ordines recurrere nos admonet, ut illud in congerie canonum discamus, in quibus capitulis vel tres, vel duo, vel unus evangelistæ in consimili sensu cuilibet evangelistæ concordet.

20. Et ex hoc loco manifeste intelligitur quod unumquodque Evangelium, non alium nisi suorum capitulorum numerum, debet habere superscriptum.

^a In margine legitur: « nam capitula primi canonis primo loco in quolibet Evangelio usque ad finem computare debemus; dehinc secundo loco capitula

A Nam si numerus capitulorum secundum alios etiam evangelistas in unoquoque Evangelio superscriptus fuisset, non nos ad canonum congeriem recurrere admoneret; siquidem hoc necessarium non esset, si in quolibet Evangelio sicut et in congerie canonum, iidem capitulorum numeri secundum plures evangelistas invenirentur. Sed quia nos ad canonum congeriem recurrere admonet, perspicuum est quod illud in congerie canonum discere debemus, in quibus capitulis vel tres, vel duo, vel unus evangelista, in consimili sensu cuilibet evangelistæ concordet, quod non in ipso Evangelio, sed in canonum serie descendum esse ostendit: quippe cum unumquodque Evangelium non alium nisi suorum capitulorum numerum debet habere superscriptum. Unde et in superioribus non plures quam duos in Evangelio numeros crescere confirmans, *hic, inquit, nigro colore præscriptus, sub se habet alium ex. m. n. d.* Nam si quodlibet in Evangelio capitulum non solum suum numerum, sed etiam numeros capitulorum secundum alios evangelistas haberet superscriptos, non singulariter numerum ipsorum capitulorum, sed pluraliter enumeraret ac diceret: *Hi nigro colore præscripti sub se habent alium ex. m. n. d.* Sed quia capitulorum numerum quomodo et canonum singulariter describit, illud insinuat quod unumquodque in Evangelio capitulum, non alium nisi suum numerum debet habere superscriptum. At vero huic oppositos secundum alios evangelistas capitulorum numeros, in congerie canonum perquirendos esse admonet.

21. Queritur autem cur ipsa aliorum evangelistarum capitula cum proprio cujuslibet evangelistæ capitulo conjunctim superscribantur, cum sancti Hieronymi sententia unumquodque Evangelium nullum nisi purum capitulorum numerum habere superscriptum astruere videatur. Sed forte aliquis benevolus ipsorum capitulorum numerum Evangeliiis inscripsit, quatenus infirmioribus sensu laborem et difficultatem recurrendi ad congeriem canonum tolleret: aut si forte quilibet ipsam congeriem canonum in suis codicibus adnotatam non haberet, saltem numerum eorundem capitulorum Evangeliiis inscriptum teneret. Unde sicut jam propria cujuslibet evangelistæ capitula cognovit, sic etiam qui vel quot evangelistæ alii, in suis capitulis huic evangelistæ concordent, cognoscere possit.

22. Itaque postquam in Evangelio, ejus canonis sit quocumque capitulum didicimus, ad principia, hoc est ad titulos singulorum canonum, recurramus. Nam principium canonis est suus proprius titulus, qui sic præscribitur: *Incipit primus canon, in quo quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes.* Similiter et cæteri usque ad x canones sua principia, id est proprios titulos habent prænotatos. Sed cognito canone ex inscriptionis titulo, subsequentem capitulorum ejusdem evangelistæ tramitem perspicere; atque

secundi canonis; tertio tertii, cæterorumque canonum capitula in quolibet Evangelio secundum ordinem suum numeranda.

In ipsius serie tramitis, eundem capituli numerum A quem in Evangelio superscriptum notasti, si non mendosus codex fuerit, incunctanter invenies. Sed in aperto codice Evangelii utrumque didicisti, id est numerum capituli, et canonem cuius sit ipsum capitulum. Quid autem proprie discatur in distincta canonum congerie, continuo explanat dicens: *atque e vicinia cæterorum tramitibus inspectis, quos numeros e. r. h. a. Cæterorum namque est ut in distincta novem canonum serie illud proprie cognoscatur, quod in diversis tramitibus cuilibet capitulo oppositi capitulorum numeri apud unum seu plures evangelistas intelligantur.*

23. Sed quid prodest in canonum tramitibus numerum capitulorum solummodo dignoscere, nisi eorum vim ac sensum in contextu ipsius Evangelii ad purum comprehendere possimus? Unde nos ad ipsos Evangeliorum codices recurrere hortatur, cum subinfert: *et cum scieris, recurreres ad volumina singulorum, et reliqua usque dixerunt.* Cum in quolibet canone intellexeris varios capitulorum numeros, et qui vel quot evangelistæ in ipsis variis capitulis cuilibet alii evangelistæ concordent, tunc recurrens ad volumina singulorum evangelistarum, statim eosdem capitulorum numeros, quos ante in subnotatis canonum tramitibus signaveras, per singulos evangelistas, id est per singula Evangelia, appositos et superscriptos esse videbis, atque eosdem evangelistas in suis propriisque locis eadem vel similia dixisse reperies. Recurres subinde cum fixa mente et firma memoria. *Volumina, codices singulorum evangelistarum.* Repertis enim subinde in voluminibus singulorum evangelistarum numeris propriorum capitulorum, quos signaveras in canonibus, reperies intus in textu evangelico et loca, id est capitulorum aliorum evangelistarum, in quibus locis vel eadem vel vicina, id est ipsum vel similem sensum, in ipsis capitulis iisdem evangelistæ dixerunt. Primo itaque nos admonet, ordinalem cujuslibet capituli numerum in Evangelio scire. Secundo cuius canonis sit ipsum capitulum in ipso Evangelio suspicere. Tertio eidem capitulo apud unum vel plures evangelistas oppositos capitulorum numeros in canonem distinctis tramitibus dinumerare. Quarto vim ac sensum eorumdem capitulorum in contextu evangelico quærere, id est quatenus utrum eadem sint vel vicina capitula, dignoscere possimus.

24. Sequitur præfationis conclusio: *opto ut in Christo valeas, et memineris mei, beatissime papa.* Magno dilectionis affectu beato Damaso, ut in Christo valeat, exoptat. Deinde præmium suscepti a Damaso operis charitative postcit, cum beatissimum papam, ut in sacris precibus et quolibet spiritali juvenamine ipsius meminerit, desiderabiliter exorat. Finit præfatio.

* Negat Vallarsius, sancti Hieronymi editor, alterum hunc prologum, qui specialiter ad canones pertinet, habere auctorem sanctum Hieronymum. Noster tamen Sedulius, quin germanus æque lætus! eam co-

ITEM HIERONYMUS DAMASO PAPÆ a.

25. *Sciendum etiam, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat.* Hoc argumentum de continuatis b capitulorum similitudinibus, et de oppositis eorum collocationibus indistincta canonum serie pertractat. Cujus argumenti causam ostendit dicens, ne quis ignarum ex similitudine numerorum, scilicet capitulorum, error involvat. (Ut verbi gratia, in primo canone secundum Matthæum, capitulum undecimum quater notatur; secundum Marcum capitulum quintum quater notatur; secundum Lucam, capitulum decimum quater notatur c.) Sicut enim ex rerum differentia certa scientia percipitur, sic e contrario ex iadiscreta similitudine, erroris caligo nascitur. Sed quomodo huic errori succurratur, videamus. *Quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet, et reliqua usque continuatas similitudines.* Sensum hujus loci breviter perstringamus. Ubicunque in subjectis canonum tramitibus videris tres evangelistas id ipsum capitulum bis vel ter vel quater eo amplius adnotando iterantes, et quartum evangelistam oppositis in suo tramite diversis capitulis conspexeris decurrentem, nihil aliud ibi intelligendum est, nisi quia illud quod tres evangelistæ in singulis capitulis semel dixerunt, quartus evangelista toties multipliciter narraverit, quoties diversis capitulis eundem sensum replicaverit.

26. Sed cum hæc sententia ad primum solummodo pertineat, in quo quatuor evangelistæ concordant, quærendum cur dicat *in quolibet canone*, cum non in alio nisi in primo solum canone hæc inter tres et unum evangelistam concordantia sit. Itaque sciendum est quod nomen primi canonis commune sit quatuor evangelistis, quibus ipse primus canon communiter deputatur. Nam in quatuor canones ipse primus canon dividitur, qui sit primus canon secundum Matthæum, item primus canon secundum Marcum, dehinc primus canon secundum Lucam, postremo primus canon secundum Joannem. Quod autem ait, in canone quolibet tres evangelistas bis vel ter vel quater aut etiam eo plus eundem numerum per ordinem habere adnotandum, non ita sentiendum est quasi quolibet primo canone, verbi gratia secundum Matthæum, tres evangelistæ in uno ipsius Matthæi tramite, eundem capituli numerum multipliciter adnotarent; sed ita intelligendum quod tres evangelistæ singuli per se in quolibet primi canonis tramite eundem capituli numerum replicare solent. Nam in canone primo secundum Matthæum, itemque in canone primo secundum Marcum, dehinc in canone primo secundum Lucam, deinde in canone primo secundum Joannem, hanc replicationem crebro invenies. Hæc autem replicatio sit, non quod in contextu sui Evangelii quilibet evangelista unum capitulum bis, vel ter, vel quater aut plus iteraverit,

ctoris sit, dubitasse non videtur.

b Glossa, *samahaften*.

c Hæc erant in margine.

cum prorsus illud capitulum non nisi semel dixerit; sed ob hoc numerus ejusdem capituli in canone replicando prænotatur, quatenus ipsum capitulum quilibet oppositis apud alios evangelistas capitulis in eodem vel consimili sensu respondere monstraretur.

27. Ex quo mira res fit, quod quando in Evangelio suo quilibet evangelista consimilem sensum per varia capitula iterat, tunc in distinctis canonum tramitibus, nullus eorumdem capitulorum similis numerus replicatur. At vero cum in evangelico volumine a quovis evangelista semel aliquid dicitur, tunc in canonum congerie ejusdem capituli numerus recapitulatur; quia nimirum hoc quartus evangelista variis capitulis edisserit quod alii tres semel dixerunt: ideoque numerus ejusdem capituli in canonum tramitibus repetitur, eo quod sensus ipsius in oppositis apud alios evangelistas variis capitulis continetur. Itaque quod Matthæus undecimo, Marcus quarto, Lucas decimo capitulo, in exordio primi canonis semel proloquuntur, quartus Joannes eundem sensum quatuor capitulis, hoc est VI, XII, XIV et XXVIII, multipliciter edisserit.

28. *Item si uno quolibet eorum, aut etiam duobus, et reliqua usque quotiens prætulert in numerorum adnotatione distantiam.* Sensum hunc breviter explicemus. Hoc etenim dicit: Ubi in canonum distinctis tramitibus unus vel duo evangelistæ eundem capitulorum numerum bis, vel ter, vel quater, aut plus iteraverint, et diversus capitulorum numerus in cæteris evangelistis, uno scilicet vel duobus, inveniatur oppositus, nihil aliud in hoc sciendum est, nisi quia illud quod unus aut duo evangelistæ bis vel ter vel plus replicaverint, toties unus aut duo alii evangelistæ eundem sensum proloquantur, quoties oppositis diversis capitulis ipsum sensum proferunt.

29. Sciendum autem quod hæc argumentatio ad omnes canones, excepto decimo canone, communiter pertineat. Cum enim duo evangelistæ semel aliquid dicunt, et alii duo multipliciter, hoc primo canoni deputatur: cum vero unus semel, et duo multipliciter narrant, secundo et tertio quartoque canoni ascribitur: quando vero unus semel, et alter multipliciter quemlibet sensum pronuntiat, in quinque canonibus, hoc est quinto, sexto, septimo, octavo ac nono canone hujusmodi consonantia reperitur. Unde recte subjungitur: *hoc et in omnium novem canonum collatione servabitur*; illud procul dubio insinuans quod hæc posterior argumentatio omnibus, præter decimum, canonibus communis sit. Quod ipse ostendit cum subinfert: *cæterum in decimo, quoniam propria s. t. c. non potest contra id comparatio e. q. s. est.* Nam si comparatio est, vel similitudo, vel diversorum ad minorâ, vel minorum ad majorâ collatio, nulla comparatio fieri potest de his quæ per se absoluta existunt. Sequitur conclusio: *opto ut in Christo valeas et memineris mei, beatissime papa.* Ille

in Christo valere dicendus est, quisquis cunctis virtutibus per Christum confortatus existit.

ITEM PROLOGUS QUATUOR EVANGELIORUM
HIERONYMI PRESBYTERI AD EUSEBIUM.

30. *Plures fuisse qui Evangelia scripserunt, et Lucas evangelista testatur dicens: quandoquidem multi conati sunt, et reliqua usque et ministri fuerunt sermonis.* In hoc prologo de numero et ordine Evangeliorum expositurus, prius pseudoevangelia eorumque temerarios auctores eleganter refutat. Ac ne suo quasi quodam præjudicio illos respicere videretur, beatum Lucam evangelistam hujus rei testem esse ostendit. *Et perseverantia usque ad præsens tempus monimenta declarant.* Nec solum, inquit, ipse Lucas ipsos notat, sed et propria illorum volumina, quæ usque ad præsens tempus perseverant, eosdem erraticos multis modis produunt. Cur autem reprehensibiles existant, causam declarat dicens: *quæ a diversis auctoribus edita, diversarum hæreseon fuere principia; ut est illud juxta Ægyptios, et Thomam, et Matthiam, et Bartholomæum, XII quoque apostolorum.* Illorum, inquit, scripta diversarum hæreseon fuere seminaria: ideoque non immerito tam detestandi auctores hæresiarchæ digno vocabulo censentur, qui sub falso titulo, quasi sub apostolorum nomine conscripto, falsa evangelia condiderunt. Quibus Basilides atque Apelles merito subjunguntur, quorum unus CCLXV cælos, alter duos invicem contrarios deos inter alia nefanda dogmatizabant.

31. *Ecclesia autem, quæ super petram, Domini v. f. e. Petra* Christus intelligitur, juxta Apostolum qui ait: *Petra autem erat Christus*; super quam petram fundatam esse dicit. Unde Dominus in Evangelio dicit: *Tu es Petrus, et super h. p. æ. E. m. Quam introduxit rex in cubiculum suum.* Cubiculum regis æterni interna sunt gaudia patriæ cælestis, in quæ nunc introducta est Ecclesia per fidem, in futuro plenius perducenda per rem. *Et ad quam per foramen descensionis o. m. m. s.* Manu suam dilectus sponsus ad nos per foramen mittit, cum nos Dominus occulta invisibiliter compunctione ad opus virtutum accendit. *Similis dammulæ hinnuloque cervorum.* Capreoli etenim pernicitate pedum, insuper et hostium insidias cominus prævidentes, per anfractus montium sagaciter declinare solent. Hinnuli quoque, quomodo et capreoli, pernicitate pedum multum valent. Sic sancta Ecclesia mundi sui cordis oculis, quæ agenda sint quæque vitanda discernit; quæ errorem declinandi anfractus mente sagaciter perspicit, et cursu pernici bonæ operationis de convalle lacrymarum in locum quietis [ad sponsum vivere medi]tatur; quatenus ambulans de virtute in virtutem, illum videre mereatur in Sion, hoc est in specula sempiternæ habitationis.

32. *Quatuor flumina paradisi instar eructans.* Quatuor flumina paradisi dicit Geon, Phison, Tigrius, Euphraten; quæ quatuor flumina quatuor evangelistas designant, hoc est Geon Matthæum, Phison

* Sic est videre in præcis L. silicatum Romanarum musivis.

Joannem, Tigris Marcum, Euphrates Lucam. Quatuor et angulos et anulos h. per quos quasi arca i. et custos l. d. lignis m. vehitur. Per arcam Ecclesia Christi designatur; per vectes doctores exprimitur, qui aurea Veteris ac Novi Testamenti geminaque doctrina exornantur; quibus vectibus arca Ecclesiae ad caelestem patriam vehitur. Quatuor anguli diffusam per quatuor plagas orbis terrarum Ecclesiam designant. Quatuor circuli doctrinam evangelicam, quatuorque virtutes, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, justitiam.

33. *Primus autem Matthæus est publicanus, cognomento Levi. Cognomento Levi dicit, quia ex pro-sapia tribus Levi ipse originem ducit. Matha in Hebræo sermone domum dicitur; unde Matthæus donatus interpretatur, eo quod ei donatum est ut non solum apostolus, sed etiam evangelista esset. Matthæus apostolus evangelista, qui etiam ex tribu sua Levi sumpsit cognomen, ex publicano a Christo electus, primum quidem in Judæa evangelizabat, postmodum in Macedonia prædicabat. Illic requiescit in montibus Parthorum. Secundus Marcus interpretis apostoli Petri, et reliqua. Quæritur, cum Petrus scientiam multarum linguarum, quomodo et cæteri apostoli, perceperit, cur dicat Marcum ejus discipulum, ipsius Petri fuisse interpretem? Nisi hoc ita dictum esse sentiamus, quod quando ipse Petrus Hebræo sermone Hebræis evangelizabat, tunc Marcus ut pote ejus discipulus vel idiotis Hebræis vel certe Græcis, seu quibuslibet barbaris audientibus minusque intelligentibus, eundem sermonem plane interpretabatur. Item cum Græco sermone tantus apostolus evangelizabat, tunc Marcus vel Græcis minus eruditus, sive Judæis, et quibuslibet Græcum sermonem ignorantibus, per illorum propriam loquelam explanabat. Is autem Marcus octavo Neronis anno mortuus placida quiete sepultus est.*

34. *Tertius Lucas medicus n. s. a. cujus laus in Evangelio, et reliqua. Achaia provincia Græciæ, cujus metropolis est Corinthus. Bithynia provinciæ est Asiæ. Obiit autem Lucas LXXIV° vitæ suæ anno, et sepultus est in Bithynia, cujus ossa regnante Constantino Constantinopolim sunt translata. Ultimus Joannes apostolus et evangelista, quem Jesus amavit plurimum, et reliqua. Hic anno LXXVII° post passionem Domini Salvatoris, sub Trajano principe longo vetustatis senio fessus, cum diem transmigrationis suæ imminere sibi sentiret, jussisse fertur effodi sibi sepulcrum, atque vale inde dicens frater, facta oratione vivens tumulum introivit, deinde in eo tanquam in lectulo requievit; unde accidit ut quidam eum vivere asserant, nec mortuum in sepulcro, sed dormientem jacere contendant; maxime pro eo quod illic sensim terra ab imo scaturiens, ad superficiem sepulcri conscendat, et quasi flatu quiescentis deorsum ad superiora ebulliat. Quievit autem apud Ephesum vi Kal. Jan.*

35. *Hæc igitur quatuor Evangelia, et reliqua usque in medio sicut similitudo quatuor animalium. Quod*

A dicitur in medio ejus sive electri sive ignis, nihil obstat intelligi, quod quatuor hæc animalia, sancti scilicet evangelistæ, et ex Domini incarnatione ad fidei virtutem solidati sunt, et in igne persecutionis multis tribulationibus afflicti. Nam in specie electri Christus mediator Dei et hominum designatur. Electrum quippe ex auro et argento est. Sic noster redemptor verus Deus et verus homo ex divinitate et humanitate constat. Et vultus eorum, facies hominis, et facies leonis, et facies vituli, et facies aquilæ. Per hæc quatuor animalia, sicut ipse Hieronymus mox exponit, quatuor evangelistæ designantur. Secundum moralem autem intelligentiam, justus quisque per rationem homo, per sacrificium mortificationis voluntatis suæ vitulus, per fortitudinem securitatis contra omnia adversa leo, per contemplationem caelestium efficitur aquila. Quæ evangelistam Lucam a Zacharia sacerdote s. i. p. A Zacharia, inquit, sacerdote; id est tanquam ab eo cujus sit ministerium sæpe vitulos immolare.

36. *Crura eorum recta, et p. p. Per pedes gressus actuum designantur. Quatuor ergo animalium pedes recti esse describuntur, quia sanctorum evangelistarum atque omnium perfectorum opera, ad sequendam iniquitatem non sunt retorta. Hi autem pedes rectos non habent, qui ad mala mundi quæ reliquerunt reflectuntur. Per pennas autem volatus contemplativæ vitæ designatur. Et quocumque spiritus ibat, ibant, et non revertebantur. Pennata animalia, videlicet evangelistæ et cæteri prædicatores sancti, cum incedunt, minime revertuntur, quia sic a terrenis acibus ad spiritalia pertranseunt, ut ad ea quæ reliquerint, ulterius nullo modo reflectantur. Quasi enim per quamdam viam eis incedere, est mente ire semper ad meliora. Et dorsa eorum plena oculis. Ea etenim quæ sunt ante faciem nostram videmus, dorsa autem nostra alius in nobis videt, et nos videre non possumus. Quia namque sancti viri solenter se aspiciunt, in quibus ab aliis judicari possunt, et districte se vident, sicut sæpe ab aliis districte videntur, qui in se nec ea quæ se latere poterant, ignorant, lumina in dorso portant. Et rota in rota. Rota in rota est Novum Testamentum in Veteri Testamento. Rota namque sacram Scripturam designat, quæ ex omni parte ad auditorum mentes volvitur. Circulus quippe præceptorum illius more rotæ modo sursum, modo deorsum est, quia quæ perfectioribus spiritaliter dicuntur, infirmis juxta litteram congruunt; et quæ parvuli juxta litteram intelligunt, docti viri spiritaliter intelligendo in altum ducunt.*

37. *Viginti quatuor seniorum, et reliqua. Viginti quatuor seniores in illis intelliguntur qui perfectionem operis, quæ senario numero commendatur, clara Evangelii prædicatione consummant. Nam quater seni xxiv faciunt. Qui tenentes citharas, id est corda laudibus Deo dicata gerentes; et phialas, id est orationes Deo effundentes. Vel phialas dicit mundas cordium conscientias. Adorant Agnum Dei,*

id est pro adventu regni Dei supplicantes. *Introau- A*
cit fulgura et tonitrua. Cum in fine sæculi talis fuerit
 tribulatio, qualis non fuit ab initio, signa pariter
 maxima clarebunt. *Et septem spiritus discurrentes.*
 Unum Spiritum dicit septiformem. Unus est enim
 spiritus; septiformitas vero perfectio est et pleni-

tudo donorum. *Mare vitreum.* Baptisma refertur
 ad vitrum, in quo non aliud videtur exterius, quam
 quod gestat interius. *Animal primum simile est leoni,*
 et reliqua. De quibus quatuor animalibus supra dic-
 tum est.

ANNO DOMINI DCCCXXI.

S. BENEDICTUS

ANIANENSIS ABBAS.

VITA S. BENEDICTI ANIANENSIS

Auctore ARDONE seu SMARAGDO ejus discipulo

(Mabill. Act. SS. ord. S. Bened., sæc. iv.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. In Gallia Narbonensi (*le Languedoc*), quam B
 Septimaniam, Gothiam Occitaniamve appellant, multa
 loca sunt sancti Benedicti nomine ac factis illustrata.
 Huic ortum dedit conitatus cujus caput Magalona seu
 Magdaluana (*Maguelone*), urbs ad oram maris Mediter-
 ranei, episcopalis sedes quondam, ante annum 1536,
 quo cathedra Pauli papæ tertii auctoritate Montem-
 Pessulanum translata est. Ea in diœcesi exstat insigne
 monasterium ab Aniano amne *Aniana* dictum, cujus
 auctor Benedictus, idem ipse multorum cœnobiorum
 postea rector, Benedictus Anianensis vulgo appellatus.
 Ejus Vitam edidit Ardo seu Smaragdus, tanti viri
 discipulus, rogatu Indensium monachorum; eandemque
 Menardus noster cum eruditis notis et observationibus
 præmisit Concordiæ Regularum a Benedicto conditæ;
 tum Godefridus Henschenius in Martio Bollandiano
 novo rursus commentario illustravit; nosque demum
 auctiorem ex ms. codice Anianensi recudimus hoc loco.
 Sanctus Ardo huic scriptioni dabat operam super-
 stite Ludovico Augusto, ut patet ex num. 40. Theodulfus
 eleganti elogio Benedictum Anianensem Benedicto
 Basinensi comparat in carmine quod huic Vitæ sub-
 jiciemus.

2. Benedictum celebrant Martyrologia vetera,
 cum Anianense, tum Gellonense, *tertio Idus Februarii*.
 Sic enim in apographo Gellonensi legitur: « III Id.
 Febr. obitus beati viri Benedicti, qui in provincia
 Gothia exortus sub Pippino rege Francorum, »
 etc., iisdem fere verbis quibus usi sunt monachi
 Indenses in epistola ad Ardonem in calce istius Vitæ
 referenda. Eodem die sancti Benedicti officium
 legitur in vetusto Breviario Anianensi, nec alio die
 ejus memoria colitur Anianæ, ut fallunt nonnulli.
 Ex quibus corrigenda recentiora Martyrologia, etiam
 Benedictinum, quæ ejus depositionem rejiciunt in
 diem sequentem.

3. Anianense monasterium suis impendiis exci-
 tavit Benedictus, adjuvantibus Carolo Magno ejusque
 filio Ludovico Augusto: cujus Ludovici quanta fuerit D
 cum in Benedictum, tum in ipso monasterium animi
 propensio, præbet varie quæ concessit, quæque
 ego ipse legi diplomata minimum tredecim; quatuor
 quidem Benedicto abbatiis ripta, quantum Senegillo

Benedicti successori, sextum Georgio abbati,
 Trutesindo itidem abbati quatuor, tria Ermenaldo;
 omnia in gratiam Anianensium monachorum. Istorum
 diplomatum summaria capita et chronologicas notas
 referre juvat, quo primorum Abbatum Anianensium
 ordinem ac seriem delibemus.

4. Benedictus e monasterio Sancti Sequani egres-
 sus, postquam annos aliquot in cella prope Anianum
 exstructa vixit cum discipulis suis, grande cœnobium
Anianam dictum ædificavit, et basilicam Salvatori
 ac beatæ Mariæ nuncupari jussit circiter annum
 782. Tum Carolus Magnus ei privilegium immunitatis
 concessit in sequenti Vita relatum, cujus characteres
 chronologici exciderunt. Privilegium hoc Ludovicus
 Augustus, petente Benedicto, confirmavit « VIII Kl.
 Maii, anno primo imperii, indict. 7, Aquis palatio,
 Durando diacono ad vicem Helisacaris recognoscente: »
 cum pridie ejus diei immunitatem ab itinerariis
 censibus eidem concessisset. Dein « vir venerabilis
 Benedictus abbas una cum consensu Georgii venerabilis
 abbatis Anianensis monasterii, quem ipse ibidem
 successorem elegerat, et monachis ibidem consistentibus,
 seu etiam Nebridii archiepiscopi, » privilegium
 ab eodem impetravit *de Bella-cella*, concessum « VII
 Id. Martii, anno 6 imperii, indict. 12, Aquisgrani
 palatio. » Denique idem imperator, suggerente
 Benedicto, monachis Anianensibus fecit potestatem,
 « ut advocati monasterii perditâ quærerent, et
 justa possessa ubique secundum legem defenderent,
 » litteris datis « Idibus Octob., anno imperii 3,
 indict. 11, Compendio palatio, quas Durandus
 Diaconus ad vicem Fridigisi recognovit. »

5. Benedictus Aquisgranum ab Ludovico vocatus,
 et inde monasterio præfectus, Senegillum Anianæ
 abbatem substituit anno 815. Id patet ex ipsius
 imperatoris diplomate de Casa nova sive Gordanico,
 dato « anno 2 » imperii ejus, quod postea integrum
 referemus.

6. Senegillo Georgius suffectus a Benedicto est
 anno 819, uti discimus ex aliis Ludovici litteris de
 Bella-cella, quas modo citavimus, integras litteras
 adducendas.

7. Georgium excepit Trutesindus anno 822, cujus